

Advies

**Kinderen in een ernstig conflictueuze scheidings situatie.
Lange wachtlijsten bij bezoeken.**

Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid en Gezin.

1. INLEIDING

Op 22 april 2005 ontvangt het Kinderrechtencommissariaat een melding van de bezoekerimte te Mechelen.¹ Steeds meer diënten die zich bij hen aanmelden komen voor een langere tijd op de wachtlijst terecht.² Ook andere bezoekerimten in Vlaanderen zijn genoodzaakt om met een wachtlijst te werken.

De bezoekerimte van Mechelen wil het hier niet bij laten en meldt het probleem van de wachtlijsten bij het Kinderrechtencommissariaat. De spiraal van steeds weer uitstel en wachten waarin scheidende ouders terecht komen, verheft de strijd tussen de ouders en lokt nieuwe conflicten uit. Scherpe en langdurige ouderlijke conflicten zijn nefast voor kinderen. Het schaadt hun ontwikkeling en hun kansen en het brengt de kans op een betekenisvolle relatie met hun beide ouders ernstig in gevaar.

1.1. *Kinderen en scheiding*

De problematiek van ernstig conflictueuze scheidingssituaties komt ook in het dossier 'Kinderen en Scheiding' (mei 2005) aan bod. In dit dossier bundelt het Kinderrechtencommissariaat talrijke standpunten en beleidsaanbevelingen rond de positie van kinderen en jongeren doorheen het hele scheidingsproces.

Als rode draad in dit dossier loopt de oproep voor meer beleidsinvestering in conflictpreventie en in initiatieven waar scheidende ouders die in conflict raken in een zo vroeg mogelijk stadium terecht kunnen. Het Kinderrechtencommissariaat vraagt het beleid om dringend meer werk te maken van conflictpreventie en conflictbeheersing. Zo vragen we expliciet aandacht voor een kwalitatief en toegankelijk basisaanbod (met aandacht voor informatie, begeleiding en bemiddeling) rond scheiding en ouderschap, voor het verplicht maken van een kennismaking met bemiddeling als ouders met kinderen een gerechtelijke scheidingsprocedure starten en voor de invoering van een schuldloze scheiding.

1.2. *Conflicten rond de omgangsregeling*

In dit advies rond de wachtlijsten bij de bezoekerimten vraagt het Kinderrechtencommissariaat expliciet aandacht voor het sluitstuk in het hulpaanbod. Dit advies focust op problematische conflictsituaties rond de omgangsregeling.

---

¹ Bezoekerimte Mechelen behoort tot het CAW Het Welzijnshuis, Leopoldstraat 24, 2800 Mechelen. Melding van 22 april 2005.

² Het starten met een wachtlijst in Mechelen dateert van enkele maanden geleden. Men hoopte toen dat die wachtlijst van korte duur zou zijn.

Omgangsproblemen vragen een snelle interventie. Als er op het moment dat de problemen ontstaan snel wordt tussengekomen met praktische hulp, dan kunnen met relatief eenvoudige middelen goede resultaten worden bereikt. Ook in Nederland besluit men naar aanleiding van enkele praktijkexperimenten³ dat omgangsbegeleiding als een basisvoorziening uitgebouwd moet worden. Er moet geïnvesteerd worden in bemiddeling in de fase van het uit elkaar gaan en in concrete hulp als omgangsbegeleiding. Omgangsbegeleiding zou in een landelijk dekkend lokaal aanbod toegankelijk moeten worden.

In het hulp- en dienstverleningsaanbod rond scheidingsproblemen bevinden bezoekruimten zich in het eindtraject. Bezoekruimten begeleiden kinderen en ouders die in ernstig conflictueuze scheidingssituatie terecht zijn gekomen. Voor vele kinderen en ouders is deze conflictsituatie vaak al jaren een zware last. In dit advies komt het Kinderrechtencommissariaat op voor de noodzaak van een toereikend aanbod van gespecialiseerde hulp voor de meest kwetsbare gezinnen waar kinderen en een ouder omwille van de geëscaleerde conflictsituatie vaak al lange tijd geen contact meer hebben. Een stevigere ondersteuning van deze gespecialiseerde hulp dringt zich op. De wachtlijsten worden onaanvaardbaar lang waardoor het recht van het kind op contact met beide ouders steeds vaker geschonden wordt.

“Tijd of duur is een cruciaal gegeven in het scheidingsgebeuren. Er kan niet genoeg benadrukt worden hoe verziekend lange wachttijden en langdurige juridische procedures zijn. Duur werkt in het nadeel van alle betrokkenen. Conflicten tussen de ouders escaleren, kinderen worden steeds dwingender de inzet van de strijd. Het kind vervreemdt van een ouder en vormt zich een zwart beeld. Het contactherstel wordt steeds moeilijker.”

(Gesprekstafel ‘Kinderen en Scheiding’, Kinderrechtencommissariaat, januari 2005)

---

³ Over de bevindingen met een experiment omgangsbegeleiding in Rotterdam en de beleidsdiscussie rond omgangsbegeleiding in Nederland, zie: HILHORST, S., “Recht op contact. In elke provincie een omgangshuis”, 0/25 september 2004, p. 34-37.

2. OVERWEGINGEN VAN HET KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT

2.1. *Kinderen hebben recht op contact met beide ouders*

Uit het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind blijkt duidelijk dat het gezin als belangrijkste leefomgeving van kinderen wordt beschouwd. Gezinsondersteuning moet dus als een beleidsprioriteit gelden.

- Artikel 3 formuleert de verdragsbasis: acties met betrekking tot het kind moeten steeds rekening houden met het belang van het kind.
- Artikel 7 benoemt het recht van het kind om zijn ouders te kennen en bij voorkeur ook door hen opgevoed te worden.
- Artikel 8 verzekert het recht op een eigen identiteit, met inbegrip van familiebetrekkingen.
- De artikelen 5 en 18 stellen de ouders duidelijk als eerste opvoedingsverantwoordelijken en verplichten de overheid om aan deze opvoedingstaak de nodige ondersteuning te bieden.
- Artikel 12, één van de sleutelartikelen uit het verdrag beschrijft het recht van het kind om zijn mening te geven in alle zaken die hem aanbelangen.
- Artikel 19 bevat het recht op bescherming tegen diverse vormen van fysiek of psychische geweld.
- Het meest rechtstreeks van toepassing voor het contact tussen ouders en kinderen is artikel 9.

Artikel 9, 3° kent aan het kind dat van één ouder of beide ouders is gescheiden het recht toe om op regelmatige basis persoonlijke betrekkingen en rechtstreeks contact met beide ouders te onderhouden, tenzij dit in strijd is met het belang van het kind. Artikel 9, 2° voorziet dat bij de regeling van de modaliteiten van dat recht alle betrokken partijen, dus ook het kind zelf, een inbreng moeten kunnen doen.

In tegenstelling tot ons huidig wettelijk kader definieert het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind het recht op contact met een ouder dus niet als een recht van de ouder, maar als een recht van het kind zelf. Het omgangsrecht wordt dan ook in functie van het belang van het kind (zie artikel 3) geformuleerd.

Oorspronkelijk overwoog de Belgische wetgever om dit verdragsartikel in de nationale rechtsorde om te zetten en het omgangsrecht te construeren als een subjectief recht van het kind op persoonlijk contact met beide ouders, grootouders, broers en zussen en iedere persoon waarmee hij een affectieve band heeft. Maar omwille van de procesonbekwaamheid van de minderjarige en de consequentie voor het ontstaan van een omgangsplicht⁴ van de ouder haakte de wetgever af.⁵

Kinderen hebben recht op persoonlijk contact met hun beide ouders. Vanuit het belang van het kind bekeken, gaat het niet zozeer om de frequentie van het contact op zich maar wel om de kwaliteit van het contact. Kinderen hebben belang bij een betekenisvolle relatie met hun ouders. Het recht op omgang is voor een kind geen opzichzelfstaand recht, het gaat om de band die ze met hun ouders kunnen opbouwen.⁶ Vanuit pedagogisch oogpunt hebben kinderen een band met hun ouders nodig. Omgang is dan eigenlijk niet meer en niet minder dan een noodzakelijke voorwaarde voor dat wat kinderen nodig hebben.⁷

In ernstig conflictueuze scheidingsituaties verliezen kinderen vaak het contact met één van beide ouders. Vaak gebeurt dit niet door een conflict tussen het kind en de ouder, maar is het een pijnlijk gevolg van het conflict tussen de ouders onderling. Het professionele begeleidingsaanbod in de bezoekruimten is erop gericht om een kwaliteitsvol contact tussen het kind en de ouder terug een kans te geven. Als kinderen en ouders na een langdurige scheidingsprocedure bij de bezoekruimte opnieuw voor een gesloten deur komen te staan, betekent dit voor het kind opnieuw een schending van het recht om met de ouder contact te kunnen onderhouden.

2.2. Bezoekruimten: een gespecialiseerd welzijnsaanbod

De 14 bezoekruimten in Vlaanderen begeleiden ongeveer 1500 kinderen en hun ouders per jaar. Hoewel bezoekruimten ook openstaan voor 'vrijwillige' aanmeldingen⁸ wordt het grootste deel van het cliënteel door een vonnis of een be-

---

⁴ Dat minderjarige kinderen wél een omgangsplicht hebben, vormt blijkbaar geen probleem.

⁵ JACOBS, K., "Het omgangsrecht in België en Nederland", *T.P.R.* 1996, p. 870.

⁶ MAES, CH., "Eugenetische benadering van het zogenaamde bezoekrecht", *Panopticon* 1989, 168-177.

⁷ SMULDERS-GROENHUYSEN, L., *En ze leefden nog lang en gelukkig. Kinderen en scheiding*, Amsterdam, SWP, 2002, p.141.

⁸ Vrijwillige aanmeldingen gebeuren op initiatief van de ouders zelf of via doorverwijzing van een welzijnsdienst, een advocaat, een justitiehuis, een Comité voor Bijzondere Jeugdzorg... Vrijwillige

schikking van een rechter verwezen. Als voorwaarde voor het uitoefenen van het recht op contact legt de rechter op dat het contact tussen ouder en kind binnen het begeleidingskader van de bezoekruimte moet worden uitgeoefend.

De eerste bezoekruimten werden in 1999 ten experimentele titel door het Ministerie van Justitie erkend. In elk gerechtelijk arrondissement is er een bezoekruimte operationeel.⁹ Per bezoekruimte worden ongeveer twee voltijdse personeelsleden (of equivalenten) voor de begeleiding voorzien.¹⁰ Sinds januari 2004 is dit gespecialiseerd begeleidingsaanbod in conflictueuze scheidingsituaties als bijkomende opdracht aan het algemeen welzijnswerk toevertrouwd.¹¹ Sederdien merken bezoekruimten dat het aantal aanmeldingen toeneemt.

Bezoekruimten fungeren als een gespecialiseerde vorm van conflictbeheersing. Ze bieden ouders en kinderen professionele hulp bij het herstel van het contact en de realisatie van een regelmatige omgangsregeling. In de praktijk werken de bezoekruimten aan het opbouwen van een betrouwbare en betekenisvolle relatie tussen de ouder en het kind binnen een ruimte en een context waarin aan alle partijen veiligheid en sereniteit wordt geboden. Als het contact voor het kind bijvoorbeeld te problematisch blijft, dan wordt in de bezoekruimte met de ouder rond het 'loslaten' gewerkt. De ultieme doelstelling ligt in het vinden van een regeling waar iedereen zich goed bij voelt, ongeacht of, hoe en de mate waarin er contact is.

In hun begeleiding kunnen bezoekruimten niet met standaardoplossingen werken. Telkens opnieuw zoeken ze met de nodige flexibiliteit naar een individueel georiënteerde begeleiding. Soms is dat bijvoorbeeld langdurige, permanente opvoedingsondersteuning tot de kinderen groot zijn.¹² Vaak gaat het ook over heel praktische hulp, bijvoorbeeld rond de overdracht van het kind op een neutrale plek, zodat het niet in een conflictueuze sfeer thuis moet gebeuren.

---

aanmeldingen vertonen structureel dezelfde kenmerken als aanmeldingen op verwijzing van justitie, nl. een ernstig conflictueuze scheidingsituatie met een contactbreuk tussen ouder en kind.

⁹ Er zijn bezoekruimten in Leuven, Hasselt, Brugge, Kortrijk, Mechelen, Ronse, Ieper, Veurne, Tongeren, Turnhout, Dendermonde, Dilbeek, Antwerpen en Gent.

¹⁰ Sinds de erkenning binnen het algemeen welzijnswerk ontvangen de bezoekruimten een globale financiering (enveloppe). In de praktijk betekent het dat er meestal twee fulltime personeelsleden voor de begeleiding kunnen werken.

¹¹ STEUNPUNT ALGEMEEN WELZIJNSWERK, *CAW-Witboek. Voor een sterke eerste lijn in de Vlaamse welzijnzorg*, Berchem, 2004, p. 41.

¹² Langdurige opvoedingsondersteuning kan nodig zijn als de ouder met recht op persoonlijk contact niet de nodige opvoedingsvaardigheden heeft (bijvoorbeeld omwille van een psychiatrische problematiek of een mentale handicap) en als er in het natuurlijk netwerk geen opvangmogelijkheden worden gevonden. Naast langdurige opvoedingsondersteuning is er soms ook nood aan langdurig toezicht als er risico op ontvoering is of als er seksueel misbruik is geweest.

In een andere situatie betekent het samen zoeken naar contactmogelijkheden die voor de ouder en het kind in kwestie haalbaar zijn, bijvoorbeeld contacten die (tijdelijk) per brief via een brievenbussysteem kunnen verlopen.

In de praktijk merken de bezoekeruimten bij kinderen die zij begeleiden heel wat 'vervreemdingssymptomen' ten aanzien van één van de ouders. Ongeacht of er wetenschappelijk van een 'vervreemdingssyndroom' sprake kan zijn, blijft de hamvraag wat men hiermee in de hulpverlening kan doen. Het is uitermate belangrijk dat men beseft dat voor complexe problemen geen eenvoudige oplossingen bestaan en dat soms tijdelijk ingrijpende maatregelen nodig zijn. Soms kan het nodig zijn dat het kind tijdelijk op een neutraal terrein verblijft.

2.3. Wachtlijsten: koren op de conflictmolen, het kind in de knel

Een rondvraag bij de bezoekeruimten toont aan dat de wachtlijst in Mechelen lang geen uitzondering is. Ongeveer de helft van bezoekeruimten kampt met hetzelfde probleem. Waar komen die wachtlijsten vandaan?

- Bij de structurele erkenning en de uitbouw van dit begeleidingsaanbod gebeurde geen omgevingsanalyse (hoeveel inwoners telt het gerechtelijk arrondissement, hoeveel scheidingen zijn er, hoeveel klachten wegens niet naleving van het recht op persoonlijk contact...) op basis waarvan de vraag en het aanbod op elkaar afgestemd konden worden. Het gevolg is dat in verschillende arrondissementen de vraag veel groter is dan het aanbod.
- Het begeleidingsaanbod van de bezoekeruimte blijkt niet enkel noodzakelijk, maar ook succesvol. Rechters geraakten meer en meer overtuigd van de waarde van het aanbod. Omwille van deze waardering is het logisch dat steeds vaker van het aanbod gebruik wordt gemaakt.
- In sommige bezoekeruimtes merkt men dat door de lange wachttijden de rechters geneigd zijn om enkel nog extreem conflictueuze dossiers door te sturen. Met als gevolg dat een meer intense en langdurige begeleiding nodig is waardoor de wachttijd voor nieuw aangemelde dossiers toeneemt. Het gevaar van de vicieuze cirkel is dan niet veraf.
- Wellicht ligt ook de stijging van het aantal vrijwillige aanmeldingen mee aan de basis van het wachtlijstprobleem.

- Wachtlijsten tonen duidelijk zichtbaar aan waar het hulpaanbod tekort schiet. Toch willen we de vinger op de juiste wonde leggen. Louter investeren in het eindtraject is als dweilen met de kraan open. Het basisaanbod van begeleiding en bemiddeling rond scheiding en ouderschap is onvoldoende toegankelijk. Investering in conflictpreventie kan voorkomen dat het aanbod aan het einde van de rit dicht slibt.

Ervaren hulpverleners wijzen op de nefaste gevolgen van de wachtlijsten:

- Een wachtlijst bij bezoekenruimten is geen alleenstaand feit. De strijd die ouders via de gerechtelijke procedure voeren, neemt maanden, soms jaren in beslag. Als de rechter om een maatschappelijk onderzoek vraagt, duurt het in de praktijk ook meerdere maanden vooraleer een justitieassistent met de opdracht kan starten. Als een ouder dan eindelijk met het vonnis bij de bezoekenruimte aanklopt, stelt men vast dat het contact tussen het kind en de ouder vaak al een lange tijd verbroken is.
- De conflicten tussen de ouders nemen intussen verder toe en escaleren soms tot fysiek geweld. Kinderen zijn hiervan vaak getuige en worden door hun ouder(s) nog sterker in het conflict betrokken.
- Hoe langer de contactbreuk duurt, hoe dieper het water tussen ouder en kind wordt. Het kind en de ouder met het recht op persoonlijk contact vervreemden van elkaar. De ouder krijgt een kind voor zich dat hij niet meer kent. Vooral jonge kinderen evolueren heel snel.
- Een kind hoort en voelt het verdriet en de kwaadheid van de ouder bij wie het verblijft. Dit geeft aanleiding tot een éenzijdig negatieve invulling van de andere ouder. De ervaring wijst uit dat hier snel moet worden ingegrepen. Door de confrontatie met de ouder kan het kind het gevormde (vervormde ?) beeld aan de werkelijkheid toetsen waardoor nuances mogelijk worden. Indien de contactbreuk aanhoudt, wordt het heel wat moeilijker om het beeld bij het kind bij te sturen.

3. ADVIES VAN HET KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT

- Investering in conflictpreventie vormt een eerste prioriteit. Het Kinderrechtencommissariaat vraagt dat het basisaanbod van laagdrempelige hulp en bemiddeling rond scheiding en ouderschap versterkt wordt.
- Omwille van de hoogdringendheid van de problematiek vraagt het Kinderrechtencommissariaat dat de omkadering van de bezoeken aan de regionale noden wordt aangepast. Aan de hand van een omgevingsanalyse moet worden uitgemaakt voor welke bezoeken er een uitbreiding van de capaciteit noodzakelijk is.
- Het Kinderrechtencommissariaat vraagt het Vlaams Parlement om dit dringend bij de Vlaamse regering onder de aandacht te brengen.

Ankie Vandekerckhove
Kinderrechtencommissaris
Mei 2005